

Unibertsitatea dela eta

J. A. Artamendi Mugerza

«Bi bide dira, alabok, zeinetatik joan baitaitezke gizonak aberats eta honest bilakatzeko: bata jakituria, gudaritza bestea».

M. de Cervantes: *D. Quijote de la Mancha*, IV, 151.
1604-1614 urteak

«Burgesiak, orain arte, ohoragarri eta begirune handiko zituen ekintzei, zuten ospea kendu egin die. Sendagile, legegizon, apaiz, poeta, zientzigizon, denak soldatapean jarri ditu».

K. Marx: *Alderdi Komunistaren Agiria*, 1. zatia
1848 urtea

«Produkzio indarren hazkuntzaren industri eredu batetan, gizonak ez du erabilketa balioa baizik. Lan indar soila besterik ez da. Zientzi eta teknik iraultzan aldez beste da, hain zuzen. Zientziaren edukina da, giza ihardunean integraturiko produkzio-indar den neurrian, azken ardatz bihurtzen dena. Zientziaren eta teknikaren aurrerapena, neurri handi batetan, gizonaren indar sortzaileen desarroiaren mailaren arauerakoa da eta, ondorioz, gizonaren beraren heinekoa. Ekonomi hazkuntzaren eta historiaren eboluzio orokorraren arteko harreman berri baten aurrean autkitzen gara: gure garai honetako iraultza zientifiko eta teknikoaren giltza den harremanaren aurrean, alegia».

Radovan Richta: *La Civilización en la Encrucijada*
1968 urtea

Sarrera

Unibertsitatearen aldeko garraisia ahobetekoa da gaur. Eskabide horretaz gogoeta zenbait egin nahi dut, zer eskatzen eta oihukatzen dugun argitu asmoz. Gure eskabidea efektiboa izatea lortzearren.

«Izan badenaz» pentsa dezakegu eta gogoeta egin. Horrela jokatzuz, izan baden errealitateaz gainera, pentsamendu bat ukanen dugu errealitate horretaz.

«Ez den» baina izan daitekeenaz ere pentsa dezakegu. Parmenide ez zen honen zale, baina Platonek ematen du horren irtenbidea: «ez denaz» eta balitz bezala pentsatuz, eta geroago, ez denaren munduan eraikitako pentsamendu hori badenaren mundura erakarrit. Honela jokatzek arrisku bat du berekin. Ezeztapenik eta bikoiztasunik gabeko mundu ideal batean eraikitzen da projektua eta haik nagusi diren mundura eraman nahi da. «Esku gosetiz eta altxor handiak aurkitzeko ustez arakutzen du gizonak mundua, baina horien orde zizaretxo bat topatzen badu, pozik gelditzen da» (Goethe: *Fausto*).

Hori da gure arriskua. Etxe eder bat, aurrekalde dotore bat duelarik, eta gainean «Unibertsitatea» hitza ager dadila: ez du horrek hala denik esan nahi. Dekretu batek eta gure kultur ekintzetan mahainburu egiten duten pertsonen izendatze batek ere ez dute garantizatzen unibertsitatea denik.

Baldin gure kezka Unibertsitatea bada, horren hutsunea sumatzen dugulako da, eta gure artean ukatea nahi dugulako.

Gure gogoetak, orain dugun unibertsitateaz ala izan beharko lukeela uste dugunaz, izan daitezke. Bi joera hauek zentzuz jokatzeko eskatzen digute.

Orain dagoen Unibertsitatea ezarri nahi badugu gure artean, agian hilda, ondo hilda eta usteltzeko zorian dagoen zerbait ezartzeko arriskua ez-ezik, gure Unibertsitate eskabideak sortzen direneko funtsa bera desegin eta hutsean uzteko arriskua dugu. Zaharra, baina oraindik bizirik dagoen eta bizi nahi duen Herri bat da eskabide hori egiten ari dena.

Baina izanik gabeko Unibertsitate batetan pentsatzen badugu, gerta daiteke, egitarau eder bat eraikitzea, baina arazoari erantzun bat emateko gai ez dena. Hala ere, Unibertsitate bat behar dugu guk.

Har dezagun lehen jarrera: Baden Unibertsitatea. Egun jakinetan sortzen da hau: 1808an Frantziakoa, 1810can Alemaniakoa.

Urte horietan, egoera sozio-politiko berezi batek sorrarazten du Unibertsitatea. Egun, bere sorlekuetan, gaitzak joa dago. Ez litzateke burubide zuzena, sortu zutenak berak beste berri bat eraikitzeko asmoz desmontatzen ari diren etxe bera jaso nahian ihardutea gu, 1976an. Burugabekeria dirudi, gaur bere gizarte neokapitalistaren beharrei erantzuten ez dien Unibertsitatea, eta bere sortzaileek, berarekin bi gizaldiz lan egin ondoren, alferrikakoa erizten dutena, guregana ekarri nahi izatea.

Arazoa gehiago radikaliza genezakeela uste dut. Unibertsitatea beha-

irezkoa baldin badugu, Herri bat garelako eta izan nahi dugulako da. Kaltegarri litzateke Unibertsitatea eta Euskal Herria elkarrengandik bereiztea. Herri bakoitzak bere erako soluzioak eman ohi dizkie bere arazoei. Eta honela jokatzan duen neurrian hats ematen dio bere izateari. Beren arazoak, beren erara aztertu eta erabaki dituzten herriek iraun dute Historian zehar. Kanpoko herrietan azterturiko arazoak bere egin eta haien arabera konpondu dituztenak, herri bezala galdu egin dira, edo bestean epigono edo dialektu bihurtu dira. Zalantzarik gabe, herri guztiek dituzte elementu komunak, baina ezin uka daitezke egitura komun horien artean bereiztasunak sortzen dituen herria dela irauten duena.

Unibertsitatea, herri eta, zehazkiago, klase jakin batzuek erabiltzeko tresna bat da. Tresna hori gure artean besterik gabe onartzea, unibertsitateari eman nahi diogun zentzua, hau da, Euskal Herria, galtzea litzateke: epe luze edo motzera, heriotza ekar liezaiokeen tresna bat gure artean ezartzea bait litzateke.

Bigarren jarrera, maximalistena litzateke. Den bezalako Unibertsitate bat proposatzen dutenen ondoan, guk, unibertsitaterik ez dugunok, tresna ezin hobea bat eraikitzea nahiko lukete hauek. Benetan, etxe ederrik gabeko lur saila ukatea, onuragarri zaigu. Baina ez da kalte ttipia, etxe batzu eraikita edukitzearen esperentziarik eza.

Hori horrela dela, gure pentsamenduak bi bide ezberdinetatik joan beharko lukeela uste dut; «ez denak» orain «badena» argituz, eta orain «baden»etik hasita «izan behar duena» pentsatuz. Eta «izan den» eta «baden» honek izan behar du gure abiaburua.

I. UNIBERTSITATEAK BERE BURUAZ DUEN IKUSPEGIA

Berkeley: 1966, Abendua. Berlin: 1967, Turin: 1967, Azaroa. Paris: 1968, Maiatza. Krisia lehertzen da Unibertsitatean.

«Pertsona bat, berak bere buruaz duen ideien arauera epaitzen ez den bezela, krisian dagoen aro bat ezin daiteke epai, berak bere izateaz duen kontzientziaren arauera; aitzitik, beharrezkoa da, kontzientzia hau bizitza materialaren kontradikzioen bidez adieraztea» (K. Marx: *Contribución a la crítica de la economía política*. Prefacio). Baina, ez derizkiot jokabide desegokia, Unibertsitateak bere izateaz duen ikuspegia aztertzeari, krisiari eman dizkion soluzio eta ondorioen aurrean, haren egocoraren sakoneneko sustraia bilatzeari, horrela krisiaren sustraia beragan ez duen unibertsitate bat zuzendu ahal izan dezagun.

A) Irakaslea Unibertsitatean

«Irakaslea, poliki baina erremediorik gabe uste dut, ezagutzen saltzaile izatera pasa da. Errukiz begiratzen zaio ezagutza hau bere interes materialerako era hobe batez baliarazteko gai ez delako... eta gizabana-

koaren desarrolloarentzat, alienazio sozialaren ia prototipo izatera heltzen da eskola» (T. Adorno: *Irakaskuntz profesioari buruzko tabuak*). Irakaslea, dogmatismo handi batek eraginda, hizlari bihurtzen da. Eta ikaslea, irakasle taldeak berak landu ere egin ez dituen ezagutza, teknika edo programen metatzaile.

Unibertsitatea, dakitenek (irakasleek), eta ez dakitenek (ikasleek) osatzen dute.

Ondorioz, sasizientifismo bat gertatuko da. Argitasuna, estabilitatea, zehaztasun formala, arrazoinaketa moduaren abstraktutasuna eta deduktibotasuna izango dira baldintza akademikoak. Guzti hau, irakasleagoa transmitzaila besterik ez den erakunde baten espresio eta, aldi berean, haren iraupenaren baldintza delarik. Egunoroko bizitzak agertzen dituen atazoetan postura bat hartzea galeraziko dion nolabaiteko neutralitate batera mugatua izango da irakaslearen irakaskintza, sozial arazoetatik eta hauen ingurutik guztiz aldendua.

Hau honela izanik, kultur-iraun-erazle bat izanen da irakasleagoa, etekin ahuleko tresna arkaikoa, eta bera bizi deneko gizarte kapitalista nahiz neokapitalista nahiz sozialistari onuragarri izateko eta soluzioak eskaintzeko gai ez den zerbait.

Hauetaz, Marxek zioena esan daiteke: «Non plus ultra-tzat daukuzuen zuen lanbide kategoria hori, astakeria makur bat bihurtu da Wat erlojujileak lurrun makina, Aurkwright bizargileak chuntegia eta Fulton bitxi-gileak lurrun untzia sortu zituzten egunetik».

B) Ikaslea Unibertsitatean

Baldin hori bada Unibertsitateak irakasleago mailan bere buruaz duen kontzientzia, ez da atseginagoa ikasleagoak bere buruaz duena. Argitasunaren amoretan, ikasleagoaren ikasketa garaiko eta ikasketak burutu ondoko egoera aztertuko dugu.

a) Ikaslea eskola garaian.

1. — Lehenik, hau aipatu behar da: ikasleagoak jasan behar duen marginalitate luzecgia.

Oraindik orain, unibertsitateen sortzeaz geroko sozializazioa zihurtzen zuen, sozializazio hori nolabait aurreratuz. Gertatu den ikasleagoaren ugaltzea gertatuz gero, egungo ikaslea sozialki marjinatoriko izaki bat da, behinbehineko egoera batetan bizi dena, geroko sustraipen sozial baten zain.

2. — Luzeegi gertatu ohi den bazterketa sozial hau, gehitze kuantitibo batek sortu hau, areagotu egiten da profesioaren ihardunean gertatzen zaion aldaketa kualitatiboari esker. Gaur hau kolektiboki, industrialki eta tresna material ugariz egiten da.

Ihardun profesional, artesanal, liberal eta materiale eskaseko baterako prestatzen duen unibertsitate bat jasaten du ikasleak.

3. — Ikaslearen egoera marjinatoria, gizartean, unibertsitatean, areagotu

egiten da jakintza munduko kualitatezko aldaketa dela medio. Hau halako eritimoz aldatzen da, non gai bat artean menperatzeko daukanean, haren jakintza zaharkitua geratzen baita.

b) Ikaslea eskola aroaren ondoren.

Ikaslea titulatu ondoren errealitate honekin aurkitzen da:

1.— Soziazki ezezaguna. Haren munduan, berak utzi izan duen unibertsitari mundua, eta atera berri duen titulua heldu nahi dueneko gizartea ezberdinak dira. Egoera honetan, tituludunak elkartzen saiatuko dira, mundu aparteko bat eginez.

2.— Giza ikuspegiz arrotz eta atzerritar dira atera zireneko munduaren aurrean eta orain itzultzen direnekoaren aurrean. Mundu bat gidatu nahi dute, baina hau bere pausoan doa. Hauei mintzatzen zitzairen Goethe Wagnerri, Faustoren morroiari, harengana zuzenduz esanarazten zionean: «Etengabe gabinetetan biziz eta mundua jai egunetan bakarrik, urrutitik eta gainera kristal artetik ikusiz, nola nahi duzue mundua gidatzen ikastea, bortxatuz?» (Goethe: *Fausto*).

3.— Ikasketa luzeen bidez ikusiriko elementuak zientifikoki birbihurtzera behartuak. Hau da, etendura bat biziz proiektuaren (ikasle aroaren) eta errealitatearen (lanbide ihardunaren) artean. Hauek ere Faustorekin esan dezakete: «Ezagutzen ez dena da, hain zuzen, erabili nahi litzatekeena, eta jakinarrentzat ez da erabilbiderik aurkitzen».

C) Jakintza eta Kulturaren balioztapena

Egoera honek, nahiz irakaslearenak nahiz ikaslearenak, posizio bereziak harrarazten ditu.

a) Misologia. Platonek *Phaedon*-en (89 D) eta geroago Kantek erabiltako hitza erabiliko dugu: «Askorentzat, baita arrazoina erabiltzeaz esperentziarik handiena egin duten haientzat ere, hau aitortzeko gauza badira behintzat, misologi maila bat gertatzen da, hau da, arrazoinarekiko gorrotoa» (E. Kant: *Grundlegung zur Metaphysik der Sitten*).

b) Jakitea eta kultura jendaurrean nabarmentzeko bide huts bilakatzeko dira, edo eta, ekonomi mailaz igotakoan, eskala sozialcan gora igozteko bide.

Honela, ekonomikoki jadanik utzia duten gizon arrunten maila, erabat uzten dute. D. Kixotek ez zuen alferrik gogoratzen: «Jauna, ez ezazu pentsa herri xehe eta apala deitzen dudarik nik hemen bulgo; ezjakin oro, dela printze dela jauntxo, bulgoaren multzoan sar daiteke eta sartu behar du» (Miguel de Cervantes: *D. Quijote* V-30).

Lehenengoan mespretxuari eginkizun bat emanez, gaitutia gelditzen da.

Molière-k bai bere trufetan eta bai bere komedietan, jakite honen es-
trukturaen kuadro bat eskaintzen digu. *Les précieuses ridicules* edo *Les Femmes Savantes*, esandakoaren adibide izan daitezke.

c) «Zer da heziketa on bat, era guztietako arseginetara zuzentzen duen hura baizik» (Diderot: *Le nouveau de Rameau*).

d) Jakitea, igoketa ekonomiko eta sozial bezala. «Gizarte honetan lehenago hartzen zaio pultsua edukitzeari jakiteari baino. Urrez estaliriko asto batek txalmaz jantzitako zaldi batek baino hobea dirudi» (M. Cervantes: *D. Quijote*, V-122).

Haatik, Iraultza Frantsesa aztertzean gauza nabarmena gertatzen da, alegia inflazioak iraultza horretan duen tamaina.

Gertakari baieztagarri bat badago. Inflazio konjunturalaren aurrean, burgesia agintera heldu den unetik, inflazioa etengabekoa da.

Harrigarria dirudi klase sozial batek eta orotan arrazionalitatea ezarri nahi duen historiaren aro batek, itxuraz hain irrazionala den inflazioa bezalako zerbait sortzea.

Hortik, harridura susmo bihurtzen zait, eta inflazioaren zergatiak exogenoak ez baino endogenoak direla pentsarazten dit. Inflazio egoera batean, ondasunak, mugikor nahiz mugikaitzak, balioa galtzen du. Mobilitate ekonomiko horrekin ados etorriko den aberastasuna sortzeko era bat sortu behar da. Eta hori jakintza da. Nahiz individual nahiz sozial mailan, tresna aberastasun-sortzaile bat izanen da jakintza.

II. UNIBERTSITATEAREN ERREALITATEA

Unibertsitateak berak bere burua nola ikusten duen aztertu dugu eta zein balio ematen dion bere etekinari. Pentsa dezagun izatez eta benetan zer den.

a) Cervantesek, lehen kapituluari D. Kixote deskribatzen digunean, honela agertzen digu: Zereginik gabe gehienetan, zalduntzako liburu irakurle, hauk eskuratzeko bere ondasun zati bat saltzen duena, eta honek burua galarazten diola.

Salbuespen batzu eginez, unibertsitatearen deskripzio on bat ematen digu azalpen horretan.

1. — D. Kixote zereginik gabe aurkitzen da denbora gehienean. Egunoroko bizitzaren arazoak, premiaren mundua arrotz egiten zaizkio; jenderik gehiena lurlanean murgildua dago eta bere beharrianak ase nahiaren arazoak menperatua. Gainera, hauetatik at bizi da. Bere egunoroko arazoek ez dute kezkatzen. Ekintza handiak bakarrik interesatzen zaizkio. Mancha handi bat den gizarte honetan, Unibertsitatea ere ez da gizonek bizi dituzten egunoroko arazoek menpean bizi.

Jakite, zientzi eta kultur itxuraz, egunoroko arazoek oso gainetik pasatzen da. Hauetan sustraitu beharrean, horien gainean hegaka dabil, Sartre Merleau Ponty-ren omenaldian azaltzen dizkigun kaioak bezala (*Les Temps Modernes*, 184-185).

Ondorioz, inguruan duen gizarteak planteaturik dituen arazoetatik urrun bizi den unibertsitate bat eta, gainera, akademikotasun eta zientifikotasunaren babesean, egunoroko arazoci buruzko axolarik eza azaltzen duena.

2. — Don Kixote, zalduntzako liburu irakurle bezala azaltzen zaigu.

Unibertsitateak ere berdin egiten du. Unibertsitateak, iraganaz hitzeginen du, bizi zuten garaiko arazoak konpondu zituzten gizonei buruz. «Arrazoinamenduaren indarrez iraganera joanez, orduko jakintsuek nola pentsatu zuten ikusiz, eta zientzien geroztiko aurrerapenak nabarmenduz, emango du bere denborarik gehiena» (Goethe: *Fausto*, Gaua).

Burua horrelako jakintzaz, zientzia deitzen duten jakintzaz betez, eta handik irtendakoak gizartean kokatuz, benetako kultur kontserbatorio bat bihurtuko da unibertsitatea. Izan ere, «zerbait jakin nahi duten eta beren arimeki gainezka egiten uzteko eta sentitzen eta pentsatzen zutena herriari irakasteko bezain zozo izan diren gizon guttiak, aldi guztietan sakrifika-tuak eta sutara emanak izan dira» (Goethe: *Fausto*, Gaua).

3.—D. Kixotek, bere ondasunen truke bereganatzen ditu zalduntzako liburuak. Hasera batetan, unibertsitate heltzen zirenek ere beren gain hartzen zituzten gastuak. Baina burgesia agintera igo zenean, era maltzurrago bat asmatu zuen. Unibertsitate estatala sortu zuen, hartara heltzen zenak, dohan egiten zuclarik. Haren zorra gizarte osoaren gain zetotren. Baina gehien zutenen semeak bakarrik sartzen ziren, eta horrela, burgesia, desberdintasunaren babesean, ordaindu beharraz askaturik, bereztat bakarrik duen unibertsitate prestuago baten jabe bilakatzearen kontraesan zinikoa azaltzen da.

D. Kixotek ez zuen asmatu formula hori. Atzeratua geratu zen. Bere ondasunen zati batez ordaintzen zituen hark liburuak. Unibertsitateak, ongi nahiz gaizki, besteen ondasunez ordaintzen ditu, bere ateetara inoiz agertuko ez diren ondasunez. Argi da, zozoen dirua bizkorren esku dagoela. Baina, agian, hauek bizkorregizat har ditzakete beren buruak eta horrenbeste ez direnak tontoztat eman. Eta herriek zerbait baldin badute, oso bizitza luzea dute eta izugarriko oroimena.

Honela, bizileku duen gizartetik aldenturik dabilen eta hari esker bizi den unibertsitate bat daukagu. Gizartea, herri xehea, indar material, zientifiko eta moralaren bidez tontoarena egitera bortxatu izan denean, ez da arazorik sortu. Baina gizartean gidari den klaslea, bere arazoak konponzeko herriari deitzera beharturik aurkitzen denean, orduan beharrezkoa da klase herritarrek tontoarena egiteari uztea. Unibertsitatearen lamentazio zabaldua da, gizartea hartaz desinteresatu egin dena. Egia da, baina lehenen desinteresatu zena eta besteren kontura bizi izan zena, unibertsitatea bera izan zen.

Eta arazoa larritu egin da, unibertsitateak zalduntzako liburu gehiago erosteko ondasun gehiago behar duenez. Ordaintzen dituen ez dago horretarako prest.

4.—Zalduntzako liburuak irakurtzeak, D. Kixoteri burua galarazi zion. Platon-ek *Republica*-n (VII liburua, 576 a) adierazten du, nola tiranoak, herriak haren gobernu kritika ez dezan eta ez dadin subleba, ahalginek egiten dituen hiritarrak zorpean jartzeko. Honela, zorrek hestuturik, leial eta apalak izanen zaizkio. Burgesia agintera altxatuz gero, zorpetzea lortu da, bai inflazio bidez, bai kontsumo gizartean gauza mitifikatzeaz. Honela, gizartearen sail zabal bat zoro bilakatua dakusagu.

Baina bada beste bat, ekonomikoki zorretara makurtzea zaila denez, burua gal dezan lortu behar dena. Zalduntzako liburuak dira. Iraganeko historioak, jadanik konpondutako arazoen soluzioak, ihardun profesionalan guttitan aplikatuko dituzten ikasketak. Zientzia eta kultura deitu horietaz burua beterik, zentzua galtzen dute; Bernanos-ek dioenez, intelektuala «horren sarritan da zoroa, non a priori zorotzat eduki behar bailitzateke bestelako frogarik ematen ez duen bitartean».

b) D. Kixote-ri zalduntzako liburuen irakurketak zentzua galarazi zion, horrela, ez zena ikusten zuelarik, eta bazena ez zuelarik ikusten. Unibertsitateetik pasatzen denari gauza bera gertatzen zaio.

Baina bada erraz aurki daitekeen makur bat, eta da: unibertsitatearen eta jakituria intelektualaren intrintsekotasuna beraiengan bilatzea, alegia. Ahantzi egiten da, nahiz bata nahiz bestea arlo zabalago batetan kokaturik daudela, desarroilatzen direneko gizartean, hain zuzen. Neurri bateko autonomia onartuz, ez dezagun ahantz totalitatearen zatiak, osotasunaren arauera direla direnak. Eta horrek arrazoin sakonago bat aurkitzeko bidean jartzen gaitu. Unibertsitateaz, kultur kontserbaleku batetaz bezala hitzegin dugu. Esana dugu argitasuna, estabilitatea, zehaztasun formala eta nortasun abstraktu eta deduktiboa zirela haren jakituriaren ezaugarriak. Alferrak izateko eta zalduntzako liburuak irakurriz burua galtzeko bideak. Egoera «akademiko» hau ez dago aukerapen pedagogiko edo akademiko baten arauera esplikatzetik. Unibertsitatea kultur kontserbaleku izanik, kontserbaleku sozialerako tresnarik garrantzitsuenen da. Gaurregungo unibertsitatea, Frantziako iraultzatik dator, burges iraultzatik alegia. Klase sozial hau, prozesu historiko konkretu baten ondorioa, dinamikoa da eta berritzailea. Berak sorrarazten duen unibertsitatea aurrerapen bat da, ekonomikoa, soziala, eta kulturala.

Iraultza honetatik estatu erdirakoi eta uniforme bat sortzen da; produktio bitartekoaren, jendetzaren, erabakitzeko boterearen eta botere politikokoaren kontzentrazioak, horren ondorio dira. «Nahi-ta-nahiezko ondorioa (burgesia agintera iristearrena) erdiratze politikoa izan da: probintzia independententeak, gehienez itunen bidez lotuak, interes, lege, gobernu eta aduana sistema desberdinak zituztenak, nazio bakar batetan bilduak izan dira, gobernu bakar batekin, klase interes nazional bakar batekin, aduana muga bakar batekin... Baina gaurko botere publikoak ez dira burges klase osoaren dirubide berdinak administratzen dituen batzorde bat besterik» (Marx: *Agiria*, 1 zatia). Eta baieztatzen hau egiztatzeko aski da ikustea E. Fioranti-ren «La élite del poder en la España franquista» (Cfr. *Negaciones*, 1. zenb.).

Botere politiko erdirakoi horrek, unibertsu berdindu, standarizatu eta argi bat eskatzen du. Bestela, bere pisuz eroriko litzateke. Erdirakoikeria horretatik sortzen den burokrazi ordenari beharrezko zaio formaltasun bat. Bepizkundearen hasi eta Vienan (1815) burutu ziren disziplinaren eta obedientziaren erizpideak, azken ondorioetara eramatea uzten du arrazoinamendu era abstraktu eta deduktiboak. Arrazoinamendu era abstraktu eta deduktiboak kanpoko mundutik defendatzea permititzen du gainera.

Beraz, akademiko edo pedagogikotzat ematen diren ezaugarri horik ez dira klase sozial batek zuzendutako instrumentu baten piezak baizik, haien helburua kultur kontserbaleku baino gehiago kontserbaleku sozial izatea delarik.

Beraz, unibertsitatea erakunde klasista bat da. Ez horrenbeste klase batek eta klase batentzat egina delako, hartatik pasatzen dena sailkatu egiten duelako baizik. Ikaslearen miseriari graduatuaren aberastasuna kontrajartzen dio D. Kixotek

Honela, unibertsitatea iraukleu sozial eta ekonomikoaren instrumentu bilakatzen da, eta ez kultur iraukleu.

Klasista eta egoera horren betikotzaile izanagatik, zenbait arlotan liberal eta kritikoa izan daiteke, oinarriztat duen horma-hezur sozio-ekonomikoa zalantzat hartzen ez duen bitartean.

III. UNIBERTSITATEAREN ERREAKZIOA BERE KRISIAREN AURREAN

Krisiaz jabeturik, erreakziotu egin du unibertsitateak. Jokacra hori era sinpletan tipifikatzeak, errealitatea faltsifikatzeko arriskutan jartzen gaitu. Hala ere, jokaera orokor hau ikus ditzakegu:

a) Konponbide erraz eta demagogikoetara makurtu ohi da, arazoa konpondu ez eta soilik atzeratu egiten dutenetara, alegia. Egitarauak laburtzeak, ikasleen absentismoa onartzeak, aprobaketa orokorrak emateak, unibertsitateak planteaturiko arazoak konpondu zituen; baina ez unibertsitatearen arazoa, ez eta, azken finean eta benetan, unibertsitariena ere.

b) 1. — Unibertsitatea, kultur iraukleu bat baino gehiago izan dadin lortu nahi da. Horretarako, gaurko sistema ekonomikoari egokitzea proposatzen da, errendimendu handiko makina bihurtuz. Ahalegin argiagoa da. Ahantzi egiten dute kulturaren eta gizartearen arteko harremana eta, batez ere, gizartearen dinamika eta haren eredu ekonomikoa ez doazela palarerloan.

Baldin gizartearen eta hau menperatzen duen eredu ekonomikoaren artean erabateko berdintasunik ez badago, tentsioa nabaria da. Eredu ekonomikoari egokitzeak ez du esan nahi gizarteari egokitzen zaionik. Beraz, konponbide hori ez da benetakoa. Krisia areagotu egiten da.

2. — Krisiaren honelako konponbidea frakasora galdua dago, ekintzaren izaeraz beraz. 1976.ean gauzak ondo antolatutik, eta aurretiazko analisi sakon baten ondoren bakarrik ihardun liteke. Alabaina, eredu ekonomikoaren ekintzaren helburua interesatua da, «gainbalioa» sortzen saiatu behar du. Unibertsitatearen ekintzaren helburuak desinteresatua behar du izan. Schiller-ek gogora arazten digunez, gizona alferrikakoen konkistatzaile da. Horregatik doa aurrera.

Eredu ekonomikoari egokitzeak, egocaren nolabaiteko lasaitzea dakar, analitikoki eta antolatutik ekiten bada. Baina inolako zalantzarik gabe, ere-

du ekonomikoan buru diren indarren menpera makurtzen du horrek unibertsitatea. Etengabeko krisian uzten du unibertsitatea.

c) Hirugarren erreakzio era, soluzioa «aldaketa pedagogiko»en arauera ikusten duena izan liteke. Kulturaren eta irakaskintzaren egoera aztertu ondoren, egoera horren akatsak konponduko lituzketen aldaketa pedagogikoak proposatzen dituzte. Lanerako mintegiak, disziplinartero ikasketak, problematika irekia.

Nahiz eta horrek aurrerapen bat suposatzen duen eta ondorio positiboak eragiten dituen, arazoak bizirik dirau. Unibertsitatea izaki autonomo modura analizatzen du, krisian dagoen eta bere englobanterik nagusia duen gizarte baten oihartzun kaxa bat besterik ez delarik.

IV. KONTRAESAN NAGUSIA

Gogoeta hauen haseran, norbere buruaren kontzientzian dauden kontraesanak, bizitza materialaren kontraesanen bidez esplikatuz behar zirela, esaten genuen.

Gaurko unibertsitateak bere buruaz duen kontzientzia eta krisiaren konponketarako saioak aztertu ditugu. Arazoa areagotu beharra dago. Unibertsitatea krisian dago. Gizartea ere krisian dagoelako dela hori horrela esatea, ez da konponbide bat aurreratzea. Krisiaren unibertsaltasuna modu askotara eta propiotara gauzatzen da. Eta konkretuaren analitiko eta konponketatik hasiz bakarrik konpon liteke hura. Bere iharduna jakituriaren eta kulturaren mundura zuzentzen duen erakundea da unibertsitatea. Honen zeregina, galderaren eta erantzunaren inguruan murgiltzen da. Galderak eta erantzunak sortzea, gizonaren ekintza berezi eta esklusiboa da. Baina unibertsitate giroko galde-erantzunak, galdera eta erantzun burgesek dira, hitza bere konkrezio soziologikoaz ulertuz.

a) Gaurregun jakituria eta kultura deitzen dugunaren jaiotzaren eta gauzatzaren prozesua aztertuz, Grezian, K. a. V. mendean sortu zela esan dezakegu. Mediarren gerlek eta Peloponesokoek, krisi sozio-ekonomiko-politiko bat eraginez, gizarte merkataritza itsastar eta hiritar bat sorrarazten dute.

Nukleo horretan jaiotzen da, guk, geroztik, jakituriatzat eta kulturatzat jotzen duguna. Izpirituaren heziketa oinarritzko baldintzatzat emango da nahiz naturarekin, hots lanarekin harremateko (eta honela zientzia positiboak sortu ziren), nahiz soziabilitate eta elkarbizitzaren formak zuzentzeko.

Sofistek —«jakituriaren putanerrek»— aseko dute gizarte berriak eskaintzen duen beharrezan hori. Baina merkatarien semeak eta beren beharrezan aserik zituztenak joan zitezkeen haien klaseetara.

Honela, jakituriaren eta kulturaren mundua, Atenas-ko gizartearen talde baten eskuetan jaiotzen da: oinarritzko premiak aseak zituztenen eskuetan, alegia. Jakituria, badutenek egituratzen dute, badutenentzat, gehiago eta zihurrago ukan dezaten.

b) Geroago, XII. mendean, unibertsitateen sorrera eta burgesiaren presentzia batera gertatzen direla ikus dezakegu. Ezpatak eta gurutzeak menperatutako mundu batetan sortzen da burgesia, bietarik independente, baina bici lotua. Klase berri honek, gizartean lekurik ukan nahi badu, tresna bat eskuratu beharko du, ez ezpata eta ez gurutzea datekeen tresna bat.

Arrazoina izanen da haren bidea. Horregatik, burgesiaren azaltzarekin batera, unibertsitateak sortuko dira, arrazoina lantzeko tresna bezala; eta tresna hauk burgesiaren zerbitzutan egonen dira.

Klase sozial hau beste edozein baino egileagoa izanen da, eta gizona zenbatetaraino den gai, nahi duena egiteko, erakutsiko dio gizonari berari.

Hau ez da oztopo, Unibertsitatea, ezpatak eta gurutzeak duten boteraren aurrean, bere interesak defendatzeko burgesiak antolaturiko bide bezala jaio dela esateko.

Ez dira, bada, jakitea eta kultura soilik burges erakunde bat; baizik eta, jakitea eta kultura zabaltzeko antolatu den lehen tresna-hasikina bera ere burgesa da.

Haren iharduna gizarte osoari onuragarri izanen zaio; baina hau ez da lehen esan dugunari eusteko oztoporik: Unibertsitatea, badutenek badutenentzat sorturiko tresna bat da, gehiago eta zihurtasun handiagoz ukaten jarrai dezaten.

c) Goruntz doan giza maila edo klase hau bere hazkuntzaren gailurrera iristen denean, XVI-XVIII. mendeetan, jakitea eta unibertsitatea ez dira burgesak bakarrik izango; aitzitik, beren jarrera erabat gogortuko, radikalduko dute.

Voltaire, Diderot, D'Alambert eta beste entziklopedilari batzuren jakiteari buruzko iritziak harrigarri gertatzen zaizkigu, halako moduz, non XVIII. mendea kultura aldetik «malthusianoa» dela esan bait genezake.

Baina, goruntz doan giza maila honek gizonen arteko elkarbizitza modu bat sortu du, bere formatzat Estatua duena.

Frantziako Iraultzaz eta Vienako tratatuaz (1815) geroztik, arrazionalitatearen pentsamoldepean, Estatua da elkarbizitzaren era mormala; Estatua bihurtzen da Historiaren lehen pertsonaia. Horren ondorioak, lege, unibertsitate, militar eta ekonomi berrikuntza izanen dira.

Jakite-munduari bagagozkio, jakitearen eta kulturaren bideak eta helburuak Estatuak erabiliko dituela esan genezake.

Hau honela, Frantziako Iraultza iraultza burgesa da. Eta hartatik sortzen den Estatua, burgesiaren ondasunen administralgo kontseilua da. Honen ondorio gisa, Unibertsitatea, giza maila horrek behar duen heziketa profesionalaren zentrua izanen da.

Hortik dator haren kontraesan funtsezkoenetako bat: «guztientzakoa» deritzalarik, guti batzurentzat baita; publiko izena eraman arren, pribatua baita: bai hara iristen direnak, bai han ikasten dena, eta hau lortzeko modua bera ere klase zehatz baten interesen arauera eginik eta programaturik baitago.

Burgesia, gorago nioen bezala, klase egile eta iraultzailea izan da eta zet egiteko gai den erakutsi dio gizonari. Baina bera ere, Marxek bere Agirian gogora arazten digun sorgin-ikaslea bezala, ez da berak sorrarazi dituen indarrak menperatzeko gauza.

Nahiz eta egokitzeko duen gaitasuna ukan, elementu aldagaitz batek, jabeago pribatuak, egokitzapen erradikalagoak egiteko ezgaitu egiten du burgesia.

Horregatik, burgesia sorrarazten duen hazkuntza honek berak lagunarte osoaren presentzia eskatzen duenean, eutsi-etzina da klase jakin bat egile nagusi, eta beste klaseak subjeto pasibo direneko egoera bat. Baldin lagunarteko buru guztiak historiaren aurrerabidean egile badira, bidezko dirudi klase batek bere interesak defendatu eta zaintzeko sortutako tresna, erengabeko krisian aurkitzea.

Ondorioz, kinka larri hau ez da pedagogi irtenbidez garbituko. Hauzia erradikaldu egin behar da eta kulturaren edukina bera hauzitan jarri. Kultura, lehen genioenez, beharizanaren mundutik babestua dagoen klase batek sorrarazia da. Hortaz, haren helburua ezin daiteke klase jakin baten interesa izan, berau oso egile eta iraultzaile izanagatik ere, lagunarte osoaren interesa baizik. Haatik, bera egile denean eta bere ekintzaren destinataria denean bakarrik lor daiteke lagunarte osoaren interesa.

V. IRTENBIDE POSIBLE BATETARAKO PUNTUAK

A) Unibertsitatea, kulturari atxekiriko errealitate bezala azaltzen da. Jakitea eta kultura sortzen eta hedatzen dituzten organoetariko bat da.

Tresna, sortzen eta hedatzen duen errealitateari egokitu behar zaio. Horregatik, lortu nahi duen helburuari helpideak gaizki egokitzen bazaizkio, honek problemak sorraraz ditzake.

Baina arrazoin sakonago batek eragin dezake haren krisia. Kulturaren eduki objektiboak berak behartu du, eta ez ondo edo gaizki egokitze batek bakarrik.

Kontutan izan behar da, Unibertsitatea kulturari dagokion hitza baldin bada ere, hau ez dela helburu edo errealitate berezkoa, absolutua, baizik eta gizartean bizi den gizonarekikoa dela. Hemendik abiatuz, agian, irtenbide baten aztarrenak aurkituko ditugu.

a) Gizona libertatea da. Ez da askatasundun gizaki bat; askatasuna da. Haren ekintza guztiak, askatasun horren bide eta agerpide besterik ez dira.

«Filosofiak irakasten digu, Izpirituaren (gizona lagunartean, herria) propietate guztiak, askatasunaren bidez bakarrik direla izan, denak askatasunerako bide soil direla, denak askatasunaren bila dabilzala eta askatasuna sorrarazten dutela» (Hegel: *Lecciones de Filosofía de la Historia*, 42. or.).

Gizonak, libre delako eta libre izateko pentsatzen, lan egiten, maitatzen eta amesten du.

b) Askatasuna ekintza da, konkista da, burruka da. «Haren askatasuna ez datza izate aldakaitz batetan, askatasuna deuseztatzea mehatxatzen duenaren kontrako etengabeko ukapenean baizik» (Hegel: *o.c.*, 43. or.).

d) Hau horrela, gizona lagunarte batetan bizi da, partikularizaturiko unibertsal bat besterik ez den herri batetan. Gizonak, beharrianak sortuz eta beharrian horik asez egiten du bere historia. Beharrianak orokorrak, nundu osoarenak izanen dira, baina horik sortzeko eta betetzeko era, berezia. Herri bat da. Gizakia eta klase sozialak uste horretan bizi dira. Marr-en aurkako Stalin-en oharrak gogora genitzake.

Horientzat, gizakientzat eta klaseentzat, oinarri bat bezala, beharrian bat bezala da. Ez dezake inork gaindi uste hori. «Inongo gizakik ez dezake sustantzia hori gaindi; beste gizakiengandik bereiz daiteke, hori bai, baina ez herriaren izpirituagandik. Beste gizon askok baino buru-argitasun handiagoa ukan dezake, baina ezin dezake herriaren izpiritua gaindi» (Hegel, *o.c.*, 46 eta 47. or.).

e) Gizona askatasuna delarik eta hau burruka eta konkista, eta herria molde berezi batetan isuritako orokorra edo unibertsala delarik, gizonaren izatearen funtsean datzan oinarri hori, herria, askatasuna eskuratzeko era bat baino ez da. Eskuratze horrek gogoeta, adimena, irudimena eta ekintza behar ditu.

Horregatik, kulturaren aurrerabidea, askatasunaren aldeko burrukaren agerpena besterik ez da. Gizonak galderak egiten badizkio bere buruari, aske delako eta aske izateko egiten dizkio. Eta erantzunak sortzen dituenean, askatasuna lortzeko bere nahiaren arauera sortzen ditu.

Oinarri hauk onarturik, hots, kulturaren aurrerabidea askatasunaren aldeko burrukaren agerpen baino ez dela, eta askatasuna, orokorra izanik, herri bakoitzean bereziki egikaritzen dela, eta gizaki bakoitza eta bakoitzari dagokion klase sozialak berak ere, bizirik dirauten artean, beren herriak markatzen dizkien koordenaden barruan bizi direla onarturik, logiko eta bidezko dirudi, teori mailan, egiteko honetarako tresna bat eratzea.

B) Ondorio gisa

a) Unibertsitatearen helburuak herria izan behar du, eta ez klase bat. Hortaz, Unibertsitatean landuriko problemek eta erantzunek, egunoroko bizitzaren eta beharrian munduaren baitan dauden problemak eta erantzunak beharko dute izan; eta haiei egokitu eta zuzendu beharko die bere jakituria eta ez beharrian mundua aserik duen inguru bati.

Unibertsitateak herri baten askapen-tresna izan behar du. Benetako askapen baten tresna, eta ez itxura hutsezko askapen batena.

Zehatzago, konkretuago, Unibertsitatearen helburua zera izanen da:

1. — Bera ezarria dagoeneko errealitatea, eta errealitate honen dituen problemak aztertu.

2. — Problema horien irtenbideak asmatu.

3.— Irtenbide era konkretuak sortu.

4.— Askatasun horren aurka dauden elementu natural, sozial, kultural eta gizatar guztien kontrako burrukaren tresna izan.

b) Baldin unibertsitatearen helburua hau bada, haren egilea herria da. «Dena herriarentzat, baina herririk gabe» delako printzipioak ez du balio. Zapalkuntzatik irteteko bide bakarra zapalduaren egiazko ekintza da, haren zapalketaren arloan bertan.

Beraz, herriak izan beharko du ekintza honen eragile eta programatzaile. Gogora dezadan ez dela Estatua helburua eta xedea, orain arteko giza historian goragoko estadio bat izanik ere. Gertatzez, lehenago nioen bezala, Estatua klase baten interesen administrazio kontseilu bilakatzen da. Pribatu-estatal oposizioa, irudi berri baten bidez gainditu beharra dago: nik popular edo herritar deituko nukeen baten bidez. Aurkako bi elementuok, formalki bakarrik bait dira aurkako, biak pribatuak dira eta.

Dударик gabe, gaurko jostioa eta programazioa ez daude herriaren beharrezan arauera taxutuak, baizik eta klase baten arauera (burgesiaren, alegia), inguru baten arauera (hiri giroarena, eta ez nekazal giroarena), barruti baten arauera (herri desarroilatuarena, eta ez desarroilobidean direnarena).

d) Helburu hau eta eginpide eta programa horren egile hau suposatuz, bidezko dirudi herria izatea haren sujetu jasalea. Beste klaseetakoak baztertuz, klase bakarreko elementuz betetzen den unibertsitatearen aurka, diru oztopoek itxitako aterik ukanen ez duen unibertsitatea proposatu beharra dago.

Baldin kultura eta beronen tresna den unibertsitatea, unibertsitate burgesa eta burgesiarentzako bada, ez du honek horrela izan behar duenik esan nahi. Behin izaten hasi zena, nahi-ta-ez heriotzerantz doa.

Herria, partikularizaturiko unibertsal hori, egile, programatzaile eta ekintzaren destinatari izan dadinean bakarrik, eta haren problemetan denek partehar dezatenen bakarrik izango da unibertsitatea benetako Unibertsitate.

Izan ere, helburu bat antolatzea, eta helburu honetara iristeko helpideak eta aurrerabideak antolatzea, ezinbesteko izanik ere, oso gauza desberdinak dira. Baina helburu horretara iristeko, geure errealitate historiko zehatzetik abiatu beharra daukagu; errealitate historiko hau ez da guk egina, horretan bizi gara; baina, nahiz eta desatsegina izan, kontutan hartu behar dugu etorkizunerako proiektu zehatz bat lantzerakoan.

J. A. A. M.

A PROPOSITO DE LA UNIVERSIDAD

Para una solución a la crisis actual de la Universidad, es necesario partir tanto de la Universidad hoy existente, pero en patente crisis, como de los proyectos de la futura y nueva Universidad.

La Universidad ha analizado su propia crisis actual que, a su vez, se concretan particularmente en el desarraigo social tanto de los enseñantes como de los estudiantes. Pero aparte este diagnóstico que la Universidad se ha hecho a sí misma, la realidad de la actual Universidad es la enfermedad de Quijote: alejada de la realidad concreta de la sociedad, se ha convertido en el conservatorio no sólo de la cultura, sino también de las estructuras sociales y políticas, dominadas por una clase: encerrada en viejos problemas y alienada (enajenada) de los problemas actuales.

La misma Universidad actual parece buscar salida a la crisis actual mediante soluciones parciales y marginales: acomodaciones académicas fáciles y demagógicas, adaptaciones al sistema económico actual, cambios de tipo pedagógico.

Pero la contradicción fundamental de la Universidad tradicional está en que es una Universidad clasista, al servicio de la clase burguesa y de la tradición burguesa de la cultura occidental: tradición que ha sido adoptada por el Estado burgués, nacido el siglo XVIII, que ha puesto la Universidad al servicio de su concepción estatista y centralista de la cultura.

La solución a la crisis actual de la Universidad debe venir, pues, desde una nueva concepción de la cultura como vía de la libertad del hombre, que se concreta y se canaliza en el ámbito del propio pueblo. Por eso, la Universidad es un camino de la liberación del Pueblo, negando la Universidad estatal burguesa, que es tan privada como la privada.

El sujeto y el fin de la Universidad es el Pueblo, no el Estado.

A PROPOS DE L'UNIVERSITE

Pour arriver à la solution de la crise actuelle de l'Université il faut partir tantôt de l'Université existante, mais en évidente crise, tantôt des projets de la future et nouvelle Université.

L'Université a elle-même analysé sa propre crise qui consiste, à son avis, particulièrement dans le déracinement social et des enseignants et des étudiants. A part cet «auto-diagnostic», la réalité de l'actuelle Université se symbolise dans la maladie du Quichotte: éloignée de la réalité de la société, elle est devenue un conservatoire non seulement de la culture, mais aussi des structures sociales et politiques, dominées par une classe; enfermée dans de vieux problèmes et aliénée des problèmes actuels.

L'Université actuelle, elle-même, essaie de trouver une issue à cette crise par le moyen de solutions partielles et marginales: accommodements académiques un peu trop faciles et démagogiques, adaptation au système économique en place, quelques changements dans le domaine pédagogique.

Mais la contradiction fondamentale de l'Université traditionnelle est que elle est classiste, au service de la classe bourgeoise et de la tradition bourgeoise de la culture occidentale: tradition qui a été sanctionnée par l'Etat bourgeois, né au XVIIIe siècle, qui a mis l'Université au service de sa conception étatique et centralisatrice de la culture.

La solution de la crise actuelle de l'Université doit partir, donc, d'une nouvelle conception de la culture comme voie de la liberté de l'homme, qui se concrétise et canalise à l'intérieur du Peuple lui-même. Ainsi donc, l'Université est une voie de la libération du Peuple. Elle doit nier l'Université étatique bourgeoise, laquelle est aussi privée que la privée.

Le sujet et le but de l'Université c'est bien le Peuple, et non pas l'Etat.